

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sefer Kiryah ne'emanah

kolel Nevi'im u-khetuvim

Sefer Yesha'yah

Shelomoh ben Yitshak

Fyorda, 5567 [1806/1807]

01

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9839

סג (א) מִי־זֶה יָבֹא מֵאֲדוֹם הַמְּוִיץ בְּגָדִים מִפְּצָרָה וְהִרְדּוּר
בְּלִבוֹשׁוֹ צִעָה בָּרַב כַּחוֹ אֲנִי מְדַבֵּר בְּצַדִּיקָה רַב לְהוֹשִׁיעַ: (ב) מִדְּוַע
אֲדָם לְלִבוֹשֶׁהָ וּבְגָדֶיהָ פְּדִרְךָ בְּגַת פֶּתַח כֶּסֶף: (ג) פּוֹרָה יִדְרָכְתִּי
לְבָדִי וּמַעֲמִים אֵין־אִישׁ אִתִּי וְאֲדָרְכֶם בְּאִפִּי וְאֲרַמְסֶם בְּחַמְתִּי וְיִז
נַצְחֶם עַל־בְּגָדִי וְכָל־מַלְבוּשֵׁי אֲנִי אֲנַלְתִּי: (ד) כִּי יוֹם נָקַם בְּלִבִּי וְשָׁנַת

גאולי

ר ש י

סג (א) מי זה בא מאדום נתנבא הנביא על אדום מצננה • אמרו רבותי
שהי טעות עתיד שר שלהם לטעות • כסבור הוא שצננה היא צנר במדרג
שהיתה עיר מקלט • וטועה משום שאין קולטת חלה שוגג • ועוד יש מדרש
אגדה על שהספיקה צננה מלך לאדום צמות מלכה הראשון וימלך תחתיו ויצב צן
זרח מצננה וצננה נמואב היא כענין שאמר על קריות ועל צננה: זה הדור
בלבושו צעה נאזר ברוב כחו • והקב"ה משיבו חני הוא שעלה לפני לדבר בצדקת
האבות וצדקתי גם היא עמהם ונגליתיה להיות רצ להושיע: (ג) מעמים אין

איש

מבלל יופי

חמש הרגו לאצנר והשלישי לאצנלוס והדומים להם: (ג) פורה, נקרא הגת כן לפי שדוכים
ורוצים הענבים או הזיתים לתוכה מענין אתה פוררת שענינו הרצון והשבר ויניחן תרגם
כביעוט דמתבעיע במערכתא: ויין נצחם, כשנפלה הה"א למ"ד הפועל כמנהג נחי הל"מ"ד
כפל גם הרגם כי לא יתכן: דגש חזק באות שתהיה בסוף המלה ולא תהיה מונעת באחד
המלכים ואמרו ויין צנ"י: נצחם, כלומר דום שהוא הקט והחיים וכן ואוריד לארץ
נצחם: אנאלתי, משפטו הנאלתי הא"ל תמורת ה"א הצנין וכן אתחבר יהושפט כמו
התחבר והוא ענין טנוף ולכלוך וכן לחם מגואל: על כל אשר גמלנו ה', אמר אזכור
אותם החסדים כמו שהיו על כל אשר גמלנו ה' ורצ טוב שעשה לבית ישראל: ורב טוב לבית
ישראל, טוב בחול"ס הוא תאר אבל טוב בשור"ק הוא שם ואפשר שהיה טוב בחו"לם במוכרת
וטוב בשור"ק במשך וכן בכל מקום הוא על הסמיכות וזה היינו אומרים כי נסמך על אות השמוש
כמשפט אלא שמתאנו ובתים מלחים כל טוב שהוא מוכרת והוא בשורק מבחר וטוב לבנון שהוא
כמוך והוא בחו"לם: (ח) אך, ענינו לאמת הדבר כמו עמי וצנרי אתה אך טוב לישראל
והדומים להם: (ט) לא צר, כתב צל"ף וקרי צו"ו ופירוש הכתוב לא הרבה להם הצרה
כי הושיעם ממנה ופירוש הקרי לו לאל צר בצרתם על דרך ותקצר נפשו בעמל ישראל והכל דרך
משל ודברה תורה כלשון בני אדם והוא פועל עומד או שם והוא ענין הדחק או הצרה:
ורבי יונה כתב שכנוי לו שג אל ישראל ויהיה צר פועל יולא ופירושו בכל צרתם חזקם ואמנם
מענין הצור תמים פעלו: (י) מרו ועצבו, מרו ענין מרי כמו מריתם את פי כלומר
הרגיזו והדאיבו את רוח קדשו ועצבו ענין הכעסה וכן יעניבוהו בשימוץ ורוח קדשו הם דברי
נביאיו הנאמרים ברוח הקדש וכן תרגם יתן ואינן סריבו וארגיזו על מימרי נביאי קדשו:
(יא) משה עמו, מענין ימשי מים רבים שהוא ענין המשיכה וההוצאה או הוא כמשמעו
וענינו משה ועמו, ובפירוש משה לעמו כלומר כשאלת משה לעמו ספר למ"ד השמוש כמו ויבא
ירושלים והדומים לו: [הרד"א פירש הפסוק כמו הפוך וכן הוא ויזכור עמו ימי עולם משה
והטעם שעם בני ישראל זוכרים ימי עולמו של משה באמרם איה המעלם מים כלומר איה אותו
נביא

ישעיה סג

בְּאֵלֵי בָאָה : (ה) וְאֶבִיט וְאִין עִזֵּר וְאַשְׁחֹמֵם וְאִין סוּמְךָ וְהוֹשִׁיעַ
לִי זְרַעִי וְחַמְתִּי הִיא סִמְכַתְנִי : (ו) וְאָבוּס עַמִּים בְּאִפִּי וְאַשְׁכַּרְם
בְּחַמְתִּי וְאוֹרִיד לְאַרְץ גִּזְעָם : (ז) חֲסְדֵי יְהוָה אֶזְכִּיר הַתְּלוּת יְהוָה
כָּעַל כָּל אֲשֶׁר-גִּמְלָנוּ יְהוָה וּרְב־טוֹב לְבֵית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר גִּמְלָם
בְּרַחֲמָיו וּכְרַב חֲסָדָיו : (ח) וַיֹּאמֶר אֶדְ-עַמִּי הֵמָּה בָּנִים לֹא יִשְׁקְרוּ
וַיְהִי לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ : (ט) בְּכָל-צָרָתָם לֹא לוֹ קָרִי צָר וּמִלֵּאד פָּנָיו
הוֹשִׁיעֵם בְּאַהֲבָתוֹ וּבְחַמְלָתוֹ הוּא גֹאֲלֵם וַיִּנְטָלֵם וַיִּנְשָׂאֵם כְּרִימִי
עוֹלָם : (י) וְהֵמָּה מָרוּ וְעִצְבוּ אֶת-רוּחַ קִדְשׁוֹ וַיִּהְפְּדוּ לָהֶם לְאוֹיֵב
הוּא גֹלְחָם בָּם : (יא) וַיִּזְכֹּר יְמֵי-עוֹלָם מִשָּׁה עִמּוֹ אֵיךְ הִמְעֵלֵם

מים

ר ש י

איש אחי • מתייצב לפני להלחם : (ה) ואביט ואין עזר ואשחומם • וחמתי
היא סמכתני חמתי שיש לי על עובדי כוכבים ומזלות אשר חני קנפתי מעט על
עמי והמה עזרו לרעה סמכתני חזקה ידי ועוררה את לבי ליפרע מהם ואף על פי
שאין ישראל ראויין והגוים לגחולה : ואשתומם לשון שתוקה וכבר פירשתי
למעלה וישתומם כי אין מפגיע : (ז) חסדי ה' אזכיר • הנביא חמר אזכיר
וישראל את חסדי ה' ורצ טוב אזכיר אשר גמל לבית ישראל ברחמיו : (ח) אך
עמי המה • אע"פ שגלוי לפני שיבגדו כי מכל מקום עמי וברי הם לפני כבנים
אשר לא ישקרו : (ט) בכל צרתם • שהביא עליהם : לא נד • לא היצר להם
כפי מעלליהם שהיו ראויין לנקות כי מלאך פניו הוא מיכאל שר הפנים מושמטי
לפניו הושיעם תמיד בשליחותו של מקום : (י) והמה מרו • הקניטו כמו
מזורים הייתם : (יא) ויזכור ימי עולם נושה עמו • הנביא מתאונן וחומר
בלשון

ב א ו ר

אנאלתי , כמו טיטוף , כמו (איוב ג' ה') יגאלוהו חסד ובלמות • (ראב"ע) • (ד) כי יום
וגו' • ארי יום פורענותא קדמי , ושנת פורקן עמי מעט • (הכסדי) • (ה) ואשתומם וכו' •
שיעורו , השתוממתי , על שאין אחד סומך , וה' , ברוך הוא , מדבר פה כדברי בני האדם ,
כדרך השיר והמליצה • (המבאר בהפטרות) • ותושע לי וגו' • ופרקמיטון בדרע תוקפי ,
ובמימר רעותי פעדתיטון • (הכסדי) • והנה שנה בתרגומו זה , להרסיק ההגשמה , כדרכו
חמיד • (ו) ואבוס • ענין רמיסה ודריכה , כמו (זכריהו י"ד ה') נוסים נטיט סינות •
(רד"ק) • ואשכרם בחמתי • לפי הנכתב הוא ענין שכרון , ושיעורו , כמו שכתב רד"ק
ז"ל , שהקב"ה יסקה הנזים את כוס חמתו , וימלאם שכרון ויגין , והדיבור הזה רגיל הוא
מאוד נפי הנביאים (ראה למעלה מה נ"א י"ז , ירמיהו כ"ה ט"ו וגו' , יחזקאל כ"ג ל"א וגו') ,
אבל הכסדי אמר : ואדושטיטון בחמתי , ותרגם ואשכרם , בכ"ף , כאלו כתוב ואשכרם ,
בבית"ט , ואליו נלוה החכם המתרגם אשכנזית • (ז) חסדי ה' וכו' • פה מתחיל הנביא ,
להתפלל

תרגום אשכנזי רכו

רעטטונגסיאהר וואר דאָ . (ה) איך שויט' אומהער — קיין העלפער ! איך ער שטוינטע — גימאנד אונטערשטיצעט ! וואָ העלפע מיר מיין אָרם , אונטערשטיצע מיך מיין צאָרנוטה ! (ו) צערטראַט פֿעלקער אין מיינעם גרים , צערמאַלמע זיא אין מיינעם צאָרן ; היין צור ערדע שטרעמטע איהר בלוט . — (ז) דעם עוויגען גנאָדע ווילל איך זינגען , דעם עוויגען לאַבלידער , וויא הולדרייך ער זיך אונם געצייגט , וועלכע גיטע ער דעם הויזע ישראל ערוויזען , נאָך זיינער באַרמהערציגקייט , נאָך דער פֿיללע זיינער גנאָדע . (ח) ער שפראַך : זיא זונד דאָך מיין פֿאַלק , גיכט גענייגט צום אָבֿי פֿאַלל מעהר , — אונד זאָ וואַרד ער איהר ערדעטער . (ט) ווער זיא בעלייִ דיגטע , בעלייריגטע איהן , דער ענגערל זיינעם אַנגויכטעט רעטטעטע זיא ; אויס פֿאַטערליכע אונד ערבאַרמען וואַר ער זעלבסט איהר רעטטער , נאָהם זיא אייף , אונד טרוג זיא דיא גאַנצע פֿאַרוועלט דורך . (י) זיא אָבער וואַרען ווידער־שפענסטיג , זיינעם הייליגען גייסטע אונגעהאַרזאָם ; דאָ וואַנדעלט אין איהרען פֿיינד ער אום , ער זעלבסט שטרייטט ווידער זיא . (יא) נון דענקען זיא דער פֿאַרוועלט טאַגע , דאָ משה אונטער זיינעם פֿאַלק' נאָך וואַר ; וואָ איזט דער

ב א ו ר

להתפלל אל ה' , ולהתקונן על עם ישראל , בגלות , והקינה הזאת נמשכת עד פרה ס"ה , ומסדרי הפטרות הפסיקו בענין , ומיימו צמלות וינטלם וכשאים , לסייס בנחמתא . (הטנאר בהפטרות) . בעל כל וגו' . אזכיר אותם חסדים , כמו שהיו . (רד"ק) . (ח) ויאמר וכו' . הטעם , כי אמר כדרך בן אדם , שחשב , שיהיו בניו כאמנים , על בן הושיעם . (בן עזרא) . אך עמי . מלת אך היא לזמת הדבר , כמו (ראשית כ"ט י"ד) אך עשתי ובשרי אתה , אך טוב לישראל אלהים (תהלות ע"ג א'), והדומים להם . (רד"ק) . לא ישקרו . כבר לנו מפשעיהם בלב שלם , ולא יבגדו בני עיד . ויהי להם למושיע . והיה מימריה להון פריק . (הכשדי) . (ט) לא צר . כתיב בל"ג ק"ף , וקרי בניו , ופירוש הכתיב , לא הרבה להם הצרה , כי הושיעם ממנה , ופירוש הקרי , לולאל , כר בנרתם , על דרך ותקרה נפשו בעמל ישראל (שפטים יו"ד ט"ז) , והכל דרך משל , ודברה פורה כלשון בני אדם , ויונתן תרגם : בכל עיני , דכבו קדמוהי , לחייתאיה עליהן עקא , לא אעיק להון . ורבותינו ז"ל כתבו (במשכת סוטה דף ל"א עמוד א') על הפסוק הן יקטלני לא איהל , שהוא קרי וכתיב גם כן (איוב י"ג ט"ו) , וליחזי האי לא , אי בלמ"ד אל"ף כתיב , לא הוא , אי בלמ"ד וי"ו כתיב , לו הוא , וכל היכא דכתיב בלמ"ד אל"ף , לא הוא , אל"ף מעתה , בכל ברתם לו צר , דכתיב בלמ"ד אל"ף , הכי נמי , דלא הוא , וכי תימא , הכי נמי , והכתיב , ומלאך פניו הושיעם ? אל"ף לאו , משמע הכי , ומשמע הכי . (רד"ק) . ומלאך פניו הושיעם . מסבב סבבות להושיעם , והסבבות יצאו מלפניו , לא שהיו מקרה , והסבה תקרא מלאך . (הנ"ל) . וינטלם . ענין נשיאה בלשון כסדים , וכפל המליץ הקדוש את הענין צמלות שונות . כל ימי עולם . והנה הטעם , שגאלם ממצרים , וכשאים בארצם , על כן אמר , כל ימי עולם , כל הימים , שהיו בארצם . (ראש"ע) . ועל פיו ז"ל תרגם החכם המתרגם ללשון אשכנזית . (י) והמה וגו' . ואינין סריבו , וארגינו על מימר כבי קודשיה . (הכשדי) . ועצבו וכו' . תרגמתי על פי רמב"מן ז"ל בתרגומו לספר תהלות (ע"ח מ"ס) , וראה שם בניאור החכם ר' יואל ברו"ל ז"ל . ויהפך וגו' . הפך שגאלם מיד איוב , הוא כלחם נס , והיו עניניהם באים להם בדרך רעה , עד שהיו אומרים , זה מיד האלהים הוא . (רד"ק) . הוא . בעצמו ובכבודו , וזה טעם כפילת הכינוי . וכן מתורגם . (יא) ויזכר וכו' . ישראל בגלות , בעתות הצרה , הוא זוכר ימים מקדם , והו

תרגום אישכנזי

דער ז דער אויס דעם מעער' זיא פֿיהרטע , זאמסט דען הירטען זיינער העערדע ?
 זיא דער , דער זיינען הייליגען גייסט אונטער איהנען פֿערברייטעטע ? —
 (יב) ער פֿיהרטע משה'ס רעכטע מיט מאַיעסטעטישער מאַכט , צערטהיילטע
 דאָן מעער פֿאָר איהנען , צו איהרעס אימטעררוועהרענדען רוהמע .
 (יג) יאָן אַבגרונד לייטעט' ער זיא , וויא פֿעדר אויף וויזען — זיא
 שטרויכעלטען ניכט . (יד) וויא פֿיה אויף עבנען וויירענד , לייטעטע זיא דער
 בעטטליכע גייסט ; זאָ פֿיהרטעסט דוא , עווגער , דיין פֿאַלק , צו דייןער
 העדרליכקייט רוהם . (טו) זאָ שויע נון ! זיה' פֿאַם היממעל העראַכ , פֿאַם
 וואָהנוצ' דייןער הייליגען מאַיעסטעט ! — וואָ אויט דיין אייפֿער ? וואָ דייןע
 מאַכט ? — דייןע אינניגען ערבאַרמונגען — אַך ! דוא העלטסט זיא אונס צו
 ריק . (טז) אונד ביסט דאָך אונזער פֿאַטער ! אברהם ווייס ניכטס פֿאַן אונס ,
 ישראל

ב א ו ר

זהו ימי עולם , כשלא משה לעמו . (הכ"ל) . משה עמו . חסרה ב"ת השימוש , ורבים
 בכה , וטיעורו , הימים הראשונים , שהיה משה , איש האלהים , נקרב ישראל , להראות
 להם כפלאות האל , ולהודיע להם חוקיו ומשפטיו . איה וגו' . הם תמהים בגלות , ואומרים ,
 למה ארך לנו זה הגלות כל כך , עד שכאשר נלמד , איה הוא המושיע את אבותינו , כאילו
 היים אינו כמלא . (רד"ק) . את . תחת עס , ורכים כן . רועי צאנו . הם משה
 ואהרן , וכן שרעשים זמירות ישראל (תהלות ע"ז כ"א) : נחית כלאן עמך ביד משה ואהרן .
 השם וכו' . שאלת בהם רוח נבואה , מלבד משה ואהרן ומרים , היו שבעים זקנים , שנתה
 עליהם רוח נבואה , גם ביום מעמד הר סיני , היו כלם נביאים , ומי שעשה עמהם כל זה ,
 איה הוא עתה ? והנה עתה נסתקה רוח נבואה , משמותו תגי זכריהו ומלאכי , שאלו היו
 עמנו נביאים , היו מודיעים לנו קן הגאולה , והיה לנו נחת רוח בזה , אבל אכחנו זה כמה
 שנים בגלות , ואין לנו נביא , ולא אתנו יודע עד מה . (רד"ק) . (יב) מוליד וגו' .
 אלהים בעד ימיו משה בחורו , ותמכו בעתו ותפארתו , לעשות נסים ונפלאות . בוקע וכו' .
 צרפן יוצר כל נבקע ים סוף מפני ישראל , היו נביאים ממרים , ותהי להם לתפארת נכח
 לו . לישראל , עם ה' . (יג) במדבר . מקום מרעה הנהגות נקרא לפעמים מדבר ,
 אענין שרש דבר בלשון כשרים , שהיא ענין נהיגה , כי הרועה נוהג את עדריו , כמו
 (שו"ת ג' א') אחר המדבר , שתרגמו אונקלוס ויונתן בן עוזיאל : לאחר שפר רעיו , ועל
 זה תרגמתי אשכנזית . לא יבשלו . עוד ספר גדול הנס , שלא תאמר , אף על פי שהיה
 יבש קרקע הים , לא היה כל כך יבש , שהיו יכולים ללכת בו בחזקה , או לרוץ בו , לפיכך
 אמר , הולישם באותם התהומות , כמו הסוס הרץ במדבר , שהיא ארץ המישור , ואין שם
 אבן , ולא טיט , שהיה לו מכשול , כן היו הם יכולים לרוץ באותו קרקע הים , כל כך נתקשה
 הקרקע בים , כרגע , ולא נכשלו בו . (רד"ק) . (יד) כבהמה וגו' . כנעירא , די
 צמיטרא מדברא , מימרא דה' דבריכו . (הכשרי) . בבקעה . ארץ המישור , כדעת
 הכשדיראש"י ז"ל , וכן תרגמתי . הרך . תתפשט , כמו (למעלה מזה מ"ה א') לרד
 לפכיו גויס' (רש"י) . ובל"א מתורגם כפי הענין . הג' יחב' . יונתן תרגם כמו הג' יחב' .
 מן כחה' את העם (שמות ל"ב ל') . (מדברי רד"ק) . וכן תרגמתי אשכנזית :
 שם תפארת . שם , שהיה לך תפארת וכבוד לעולם , והנה כל זה עשית בימים הקדמונים ,
 ועתה נטשתני בגלות זה כמה שנים . (הכ"ל) . (טו) מצובל וכו' . כמו דירה , וכמוהו
 (ראשית למ"ד כ') יוכלני אישי , והנה הטעם כסול' (ראש"ע) . איה וגו' . שהיית מקנא ,
 בדאותך עוני עמך , ומראה גבורתך בעמי , איה הסעתה ? (רד"ק) . המון מעיד' .
 קדיבור

מִיָּם אֶת רֵעֵהוּ צִאֲנוּ אִיהֶם הַשֵּׁם בְּקִרְבּוֹ אֶת רוּחַ קְדָשׁוֹ : (יב) מוֹלִידֵךְ
 לְיָמֶיךָ מִשְׁדֵּה זְרוּעַ הַתְּפָאֲרֹתָיו בּוֹקֵעַ מִיָּם מַפְגִּיחֵם לַעֲשׂוֹת לוֹ שֵׁם
 עוֹלָם : (יג) מוֹלִידֵכֶם בְּהַמּוֹת פֶּסוּם בְּמִדְבָּר לֹא יִבְשְׁלוּ :
 (יד) בְּבִהְמָה בְּבִקְעָה תִּרְדַּר רוּחַ יְהוָה תְּגִיחֵנִי בֵּן נְהַגְתָּ עִמָּךְ לַעֲשׂוֹת
 לְךָ שֵׁם הַתְּפָאֲרֹת : (טו) הַבֵּט מִשְׁמַיִם וּרְאֵה מִזְבוֹל קִדְשֶׁךָ וְהַתְּפָאֲרֹתֶךָ

איה

ר ש י

בלשון החינה היום בגילה זוכר עמו את ימי עולם את ימי משה וצדקהם הוא אומר
 איה משה רוענו המעלנו מים סוף : את רועה לאנו • דמיון רועה המעלה את
 לאנו איה הוא אשר שם בקרב ישראל את רוח קדשו של הקב"ה ולימדנו חוקים
 ונושפטים : (יב) מוליד לימין משה זרוע תפארתו • הקב"ה היה מוליד
 לימין משה את זרוע גבורתו בכל עת שהיה צריך לעזרתו של הקב"ה היה זרועו
 מוכן לימינו : (יג) כסוס במדבר • שאינו נכשל לפי שהיה ארץ חלקה בן לא
 נכשלו בתהום : (יד) כנהמה • אשר בצקעה חרד וצקעה היא ארץ חלקה
 ואין בה מושל קפני"ח בלע"ז (עיין לעיל מ' ג') : תרד • תחפשט כמו
 (לעיל מ"ה) לרד לפנינו נזים קן רוח ה' תניחנו לתהום ועשה בו דרך כבושה :
 כן נהגת עמך • כך היה הכל כמו שאמרנו נהגת עמך : (טו) איה קנאחד •
 הראשונה : המון מעיד • שהיו רגילים להמות עלינו כאשר מלאו כענין שנאמר
 (ירמיה ל"א) על כן המו מעי לו והמון רחמיך הראשונים חלינו עתה התאפקו
 נתמסנו מהיות הומים כאשר מלאו : התאפקו כמו (ראשית מ"ג) ויתאפק
 ויאמר

מכלל יופי

כבא משה איה האלהים שפעל מים סוף ואת רועי לאנו הוא ככוי לנביאים שהם היו זוכרים
 זה כלומר שאינם חיים להוכיחם לפי שלא היו עושים נסים ונפלאות כמו שעשה משה ל"ח :
המעלה בא בו קמ"ן קטן תחת קמ"ן גדול ומכהג הפועל עם מ"ם הפעילים כמו איכני
 רובם : את רעי לאנו , עם רועי לאנו והם משה ואהרן : (יג) מולידכם
 בתהומות , פירוש במקום שהיו בו תהומות הולכים בחרבה כסוס במדבר שאין בו מים :
 (יד) כנהמה בצקעה חרד , אמר כי הם ירדו בתוך הים כמו שחרד הנהמה בצקעה בלי
 עמל כי המורר מעט וההליכה בצקעה נוחה כי הוא דרך מיסור : רוח ה' , כמו רוחך וכן ואל
 משה אמר עלה אל ה' : תניחנו , ענין מנוחה והכתיב לעיניך שזכר אתך כך כמו ותראה את
 הילד והדומי לו אמר רוח ה' הניח עמך ממנר' והרודפים אחריה' ומלת תניחנו עבר במקו' עתיד
 ומלת כן תוסב לדמיון כנהמה שזכר וענין הפסוק כן כנהמה בצקעה חרד כן נהגת עמך ורוח ה'
 תניחנו : (טו) המון מעיד , על הלב אמר כן שהוא בעל המחשבות ולו תכון ההמיה ופירושו
 ואיה המון מעיד ורחמיך שאמרת המי מעי לו רחם אלחמנו : אלי התאפקו , פירושו עלי שובה
 לומר אני רואה שהתאפקו רחמיך ולא נכמרו למהר לרחם עלי : (טו) לא יכירו , קמ"ן באלחמ
 ומשפטו כיר' : (יו) הקשיה , ענין אכזריות יקשי הלב מהדבר הנאהב וכן הקשיה בניה ללא
 לה ופירושו בראותנו שלית הרשעים ואורך גלותנו והיותנו מרמס להם יקשה לבנו על זה וכאלו
 תמענו אתה מדרכיך

ישעיה סג

איה קנאתך וגבורתך המון מעיד ורחמיך אלי התאפקו : (טו) כי
אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו אתה יהוה
אבינו גאלנו מעולם שמה : (יז) למה תתענו יהוה מדרכיך
תקשיח לבנו מיראתך שוב למען עבדיך שבטי גחלתך :
(יח) למצער ירשו עם קדשך צרינו בוססו מקדשך : (יט) היינו
מעולם לא מישלת בם לא נקרא שמך עליהם לוא קרעת שמים
ירדת מפניך הרים נזלו :

סד (א) כקרח

ר ש י

ויאמר שימו לחם נתאפק ולא הכירו את אשר נכמרו רחמיו אל אחיו : (טז) כי
אתה אבינו ועליך להביט ולראות בצרותינו : כי אברהם לא ידענו • צנת
מזרים : וישראל לא יכירו • במדבר כי כבר נסתלקו מן העולם ואתה ה'
אבינו כולם נעשית לנו אב ורבותינו דרשונו כמו שדרשו במסכה שנת : תקשיח •
לשון חימוץ לב : (יז) למה תתענו • כי צידך להסיר יצר הרע ממנו כמה שנאמר
כחומר ציד היוצר וגו' (ירמיה י"ח) ואומר והסירותי את לב האבן וגומר
(יחזקאל ל"ו) : (יח) למצער ירשו עם קדשך • גדולתם וירושתם זמן מועט
היתה להם • בוססו דוששו : (יט) היינו • עתה כעם אשר לא בחרת למשל
בם מעולם וכאלו לא נקרא שמך עליהם : לוא קרעת שמים • וירדת להצילנו
עתה כאשר ירדת להציל מיד מזרים אז מפניך הרים נזלו צנת חיע :

סד (א) כקרח

ב א ו ר

הדיבור הזה דומה הוא למליצת ירמיה הנביא (ל"א כ') : על כן רחמי מעי לו , וראה טעם
תרגומי בתרגום הפטרה דיוס ב' של ראש השנה לר' יואל ברי"ל ז"ל • אלי • יסיד תחת
רבים , ודומיהם רבים מאוד • התאפקו • עתה , כמו (ראשית מ"ה א') ולא יכול יוסף
להתאפק • (ראב"ע) • ושיעור הנאמר : אהה , אב הרחמן ! רחום אתה לכל מעשיך ,
ועמנו תתנהג בחסד ורחמים , ותעזור רחמיך , אשר אין להם תכלית • (טו) כי וכו' •
על דרך אבי ואמי עובדי וה' יאספני (תהלות כ"ו יו"ד) , כי אף על פי שאברהם אבינו ,
הנה כמה דורות , שמת , ואב נצר ודס לא ידע בנו או בן בנו , אלא בחייו , אלא אתה
אבינו , סי וקיס , מעולם ועד עולם , ואין לנו לנעוק אלא אליך , ובכל הדורות שעברו
ושיביו , אתה אבינו , ואתה נואלנו מכל צרה • (רד"ק) • ורבותינו ז"ל האריכו בדרש על
המקרא הזה במסכת שבת (פ"ט ע"ב) • אהה וגו' • ארי את הוא , דרחמך עלבא סניאין ,
כאב על בנין ; ארי אברהם לא אסקנא ממזרים , וישראל לא עבד לנא פרישן במדברא •
(הש"ד) • אברהם וכו' • הזכיר אברהם , שהוא היה הראשון , שכרת השם ברית עמו ,
להיות לו ולבניו לאלהים , והזכיר גם יעקב , שהוא סוף האבות , והוא עקרנו לבדו • (בן
עזרא) • יכירנו • כמו (למעלה מזה כ"ו ג') הבדל יבדילנו • (הכ"ל) • כונת
הרב ז"ל , שהרי "ש במלה הזאת היתה ראויה להנקד" • בפת"ח , הבאה תחת
ציר"י

הרגום אשכנזי רכה

ישראל קעננט אונס ניכט ; נור דוא , עוויגער , ביסט אונזער פֿאַטער , אונזער רעטטער פֿאַן יעהער דיין נאַמען . (יז) וואָרום , עוויגער , לעסעסט דוא אונס איררע געהען , פֿאַן דיינען וועגען ווייכען ? אונזער הערץ פֿערשטאַקט , דער גאַטטעס פֿורכט אונפֿעהיג זיין ? — אָ לאַס' אַב ! אום דיינער קנעכטע , אום דיינעם ערבּעם שטעממע וויללען . (יח) אַך ! נור קודצע פֿריסט וואָר דיין הייליג געס פֿאַלק אים בעויעז' — אונזרע פֿינדע ריססען דיין הייליגטהום נידער . (יט) נון איזט'ס , אַלס העטטעסט דוא ניא אונס בעהעררשעט , אַלס ווערען וויר ניא נאָך דיינעם נאַמען גענאַננט וואָרדען ; אָ צערריסעסט דוא ראָך דען היממעל , פֿיהרעסט הערונטער , דאַס בערגע פֿאַר דיר צערפֿלעסען ,

סד (א) וויא

ב א ו ר

זיר'י , כמו במלה זכר , ודומיה , ובאה קמוצה בעבור הפסק האתנח • מעולם • לפי דעת מסדר הטעמים , שהפריד המלה הזאת בטפחא , יהיה שיעור המאמר , כי אלהי הנבואות נקרא בשם : גואל ישראל ממי היותם • ועל פי זה תרגמתי • (יז) למה וגו' • בעבור היות השם הסבה הראשונה , היא העליונה , אמר , למה תתענו , ויש משיבים , כי זה כטעם מה שאמרו קדמונינו ז"ל (יומא פרק ט' משנה ט' , ובמקומות אחרים) : אין מספיקין בידו לעשות תשובה , ואחרים אמרו , כי הכתוב דבר כנגד המחשבות , ויש אומרים , בעבור שאנחנו בגלות , לא נוכל לעשות כל המצוות , שהן תלויות בארץ • (ר' אברהם בן עזרא) • תקשיח לבנו • שרש קשח , הכמאל פה ובספר חייב (ל"ט ט"ז) : הקשיח בניה ללא לה , דומה הוא לשרש קשה , ומורה על עוצם הקושי הנפלא , וזה מסכים עם התחלפות הה"א מן קשה בסת' בשרש קשח , בחילוף אותיות הגרון , כי התחוקות המבטא יורה תמיד על התגברות התכונה , ככודע למחקרי הלשון , והטעם פה על כבוד וטמטום הלב , ושלילותו מרעיונות התבונה והמוסר • ועל פי זה מתורגם אשכנזית • שוב וכו' • שוב מחרון אפך בנו , ואם לא למעננו , כי אנחנו חוטאים , שוב למען עבדיך , והם האבות , ולמען שצטי נחלתך , והם י"ב שבטים , ופירוש נחלתך , שהיו לך לנחלה , כמו שכתוב (דברים ל"ב ע') : יעקב נחל נחלתו • (רד"ק) • והכשדי תרגם באופן אחר , וזה לשונו : אהיב שכינתך יעמד , בדיל עבדך כדיקיא , דקיימת להון במימרך , למענד בניהון שצטי אחסנתך • (יח) למצער וגו' • לויין מעט ירשו הארץ עם קדשך , שנתת להם הארץ לנחלה , מעט זמן עמדו בה , וגלו ממנה , כי לא היו בה , אלא ארבע מאות ועשר שנה בראשונה , ורוב ישראל לא שבו עוד אליה • (רד"ק) • צרינו וכו' • זמן מצער עמדו , ובאו צרינו , וגרשנו ממנה , ולא עוד , אלא שבספור ומסו מקדשך , שהיה מקום כבוד , ולא היו נכנסים בו אלא יחידים • (הכ"ל) • (יט) היינו וגו' • באנשים , שלא משלת בם מעולם • (ר' אברהם בן עזרא) • ואליו כלוה דש"י זכ"ל , וכן תרגמתי אשכנזית • ואין כן דעת רד"ק והכשדי • לוא וכו' • תפלת ישראל , הכדכאים בארץ טוביהם : מי יתן , ותרחם עלינו , רחום ורחמן ! תקרע שמי השמים , תרד על הארץ , הדוס רגליך , והרים יתמוגו מפניך , כדוכג כמס באש ויתלקחת , וכמים רותחים , מעלים אבצבצאות , בלהב המדורה , וידעו מתקומיך , כי שמך גואל ישראל , וכל עמי הארץ יסדרו מגערך , אלהי יעקב ! כן ביאור המקרא הזה והבא אחריו , לפי עומק פשט המאמרים , וכן נוטה דעת דש"י וראב"ע ז"ל , ועל פי זה מתורגם אשכנזית • לוא • מלה מורה על ענין תקיה (אפמאטיף , ווינשענר) , כטעם מי יתן , כמו (ראשית י"ז י"ח) לו ישמעאל יסיה לפניך , ודומיו , והאל"ף נוספת פה , ונמסר עליו במסורה : ג' מלאים •

סד (א) המסים 2 30 ל ב

תרגום אישכנזי

סד (א) וויא שמעלצבארער שטאָף אין פֿלאַמע , וויא וואַסער אַם פֿייער זידענד ! דאָס דיין נאַמע דייען פֿינדען קונד ווירדע , דאָס פֿעלקער פֿאַר דיר ערבעטען ! (ב) יא , אַלס דוא עה'דעם דיק הערונטער ליכעסט , אונז געהאַפֿטע וואונדער פֿאַללבראַכטעסט — דאָ פֿלאַססען בערגע פֿאַר דיר הין . (ג) מאַן הערט'עס ניא , ניא פֿערנאַהם מאַן עס — קיין אויג'ערבליקטע דים , קיין גאַטט , אויסער דיר , טהאַט'ס דען איהם פֿערטרויענרען . (ד) זאָ וואַרסט דוא וואַהלוואַללענדענען , דיא פֿריידיג טוגענד איבטען , שטעטס דייער איינז געדענק , דייע וועגע וואַנדעלטען ; דוא צירנטעסט צוואַר , וואַן וויר זינדיגטען — דאָך וואַרדען , דורך ויא , וויר אימטער גערעטטעט . (ה) אַבער נון , אַך ! גר'ויכען וויר אַללע דען אונרייען , אונפֿלעטיגען לימפען אונורע טוגענדען אַללע ; וויר וועלקען , וויא לויב , דאַהין , אונורע זינדען טראַגען , וויא שטורם

ב א ו ר

סד (א) חמסים . דברים הנמסים ונחכים באש , כמו מיני מתכות , שעוה וכדומה , וכאשר מתורגם בל"א . וחכם אחד מחכמי העמים ביאר המלה הזאת : תנול בער באש , והוכיחה מלשון הערב , שבה יורה שרש המום על ענין תבערה , ותנול נקרא בלשון ההיא (האמוסאן) * וכל זה אינו מכוון כדאוי לענין המקרא . חבעה . ענין רתיחה , לפי שהמים ברתחום יצאו אנעבושות , כאמר בזה הלשון . (מדברי רד"ק * (ב) לא צקה . הנוראות הגדולות , שהיית עושה עמנו , לא היינו מקוים להן , שתעשה בעבורנו כל כך נוראות , שתרד בעבורנו , ויחלו הרים נפידי . (הכ"ל) * (ג) לא שמעו וגו' * אמוות העולם , ולא האינו הנוראות , שעשית עמנו , ולא שמעו ולא ראו אלוה זולתך , שיעשה למחכה לו , מה שעשית אמה למחכה לך . (מדברי הכ"ל) * (ד) פגעת . ענין ריבוי והעתר , וראה בספר שפת אמת , שרש פגע . את שש וכו' . אתה ה' רבית את יריאך , השמחים אלי גיל , לעשות מעשה היושר והפדקה , הזכרים המיד גדלך ותפארתך , והולכים בדרכים ישרים בעיניך ; ואף כי קצפת עלינו לזמנים שונים , בעבור פשעינו , כי רבו , השעתנו בכל עת מלחן כרותינו , בגלל צדקותיהם הרבות . הן אתה וגו' . הא בכל עידן , דהוה רגו מן קדמך עלנא , על דתנא צהון , בעיבדי אהנתא בדיקיא דמן עלמא , אנתא מתפרקין . (הכשדי) * עולם * בהם היינו סומכים כל ימי עולם , כלומר , בכל דור ודור , שהיו בהם צדיקים , והיינו נושעים בהם , שהיו מתכללים לפניך בעדנו . (רד"ק) * וגושע . ראה למעלה מזה (מ"ו) * (ה) ונהי וכו' . עתה צננות חסדו החסידים והצדיקים , וכלנו אנתנו כעמא , אין דבר (צדק) , לא שתעשה אתה , למען שמך . (רד"ק) * ובבגד וגו' . כמו בגד עדיש , שהוא נמאס , כן כל צדקותינו , חפילו הצדקות , שאנו עושים , אין רצויות , אלא נמאסות , כי אין אנתנו עושים אותם , אלא להתפאר בהם ולהתגדל , ולקנאת איש מרעהו . (הכ"ל) * עדים * מתרגום ספחת (ויקרא י"ג ב') עדיש , ויש מפרשים , מתרגום הרה (ראשית ל"ח כ"ד) מעדיש , כלומר , כשתלך בגדיה מלוכלכים בדם , ויש לפרש , בגד סמרטוט ובלוי , וכן בדברי רבותינו ז"ל (נדה פ"ק א' משנה א') : המשמשת בעדים , (ויכתן תרגם : וכלבו מרחק) , והענין אחד , כי בגד מלוכלך הוא מוסר מהצדיות * (הכ"ל) * ועל פי זה תרגמת אשכנזית . ובאמת נראה , כי מלות בגד עדים הוראתן על סמרטוט , שתתמש בו האשה נכדת דוותה , וכמו שזכר מדברי חכמינו ז"ל , כי מלת עדה תורה בלשון הערב על ימי טומאת הנדה . ונבל וכו' . כמו העלה , שהוא נוכל , כן אנתנו נוכלים כלנו , וכלנו הקוח , אנושא העלה הנופל , כן ישאנו עוונותינו , לזרותנו בכל פאה . (רד"ק) * (ו) להחזיק